

ПЕРСПЕКТИВИ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

ПЕРСПЕКТИВЫ СТРАХОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ

FINANCIAL RISK INSURANCE PERSPECTIVES

Діяльність кожного підприємства в складних ринкових умовах, що склалися, пов'язана з великою кількістю ризиків. Одним з найбільш загрозливих їх видів є фінансовий ризик. У даній статті розглянуто види фінансових ризиків, що можуть виникати в процесі функціонування підприємств. Виділено ті їх види, з якими зараз найчастіше стикаються вітчизняні промислові підприємства. Проаналізовані причини їх виникнення. Досліджено процес управління фінансовими ризиками на підприємстві. Опрацьовано механізм нейтралізації фінансових ризиків, виділено один з основних методів - страхування, який передбачає захист інтересів підприємства при настанні ризикових подій. Сформульовано висновок про те, що нині фінансові ризики потребують страхового захисту. Проаналізовано специфіку страхування фінансових ризиків як особливого виду майнового страхування, що за своєю суттю є страхуванням ризику втрати прибутку чи неотримання доходу. Узагальнено переваги та недоліки такого страхування. Досліджено специфіку страхового ринку України, виділено труднощі, що перешкоджають його повноцінному функціонуванню та сформульовано шляхи їх подолання.

Ключові слова: фінансовий ризик, страхування, страховий ринок.

Деятельность каждого предприятия в сложившихся сложных рыночных условиях, связана с большим количеством рисков. Одним из наиболее опасных их видов является финансовый риск. В данной статье рассмотрены виды финансовых рисков, которые могут возникать в процессе функционирования предприятий. Выделены те их виды, с которыми сегодня чаще всего сталкиваются отечественные промышленные предприятия. Проанализированы причины их возникновения. Исследован процесс управления финансовыми рисками на предприятии. Проработан механизм нейтрализации финансовых рисков, выделен один из основных методов - страхование, который предусматривает защиту интересов предприятия при наступлении рискованных событий. Сформулирован вывод о том, что финансовые риски нуждаются в страховой защите. Проанализирована специфика страхования финансовых рисков как особого вида имущественного страхования, которое по своей сути является страхованием риска потери прибыли или неполучения дохода. Обобщены преимущества и недостатки такого страхования. Исследована специфика страхового рынка Украины, выделены трудности, которые препятствуют его полноценному функционированию и сформулированы пути их преодоления.

Ключевые слова: финансовый риск, страхование, страховой рынок.

The activity of each enterprise in the current difficult market conditions, is associated with many risks. One of the most dangerous types of them is financial risk. This article describes the types of financial risks that may arise in the enterprises operation. Financial risks types, which today often face domestic industrial enterprises, are highlighted. Their causes are analyzed. The process of enterprises financial risk management is discovered. After working of the financial risks

neutralization mechanism, one of the main methods - insurance, which provides for the protection of the enterprises interests upon the occurrence of risk events, is highlighted. The fact that the financial risks are in need of insurance protection has been formulated. The specifics of financial risk insurance as a special type of property insurance that is inherently insurance risk loss of profits or loss of income are analyzed. The insurance advantages and disadvantages are summarized. The specificity of the Ukrainian insurance market is investigated; the difficulties that hinder its full functioning are highlighted and ways of overcoming them are formulated.

Keywords: financial risk, insurance, insurance market.

Вступ. Реалізація більшості видів господарської діяльності підприємства передбачає використання фінансових ресурсів таким чином, що виникає майже завжди ризик їх повної або часткової втрати та недоотримання очікуваного доходу. Тому перспективи розроблення та використання інструментів, що спроможні забезпечити надійний захист підприємств від можливих фінансових втрат завжди цікавили економістів - як теоретиків, так і практиків. Одним з таких інструментів є страхування фінансових ризиків, що давно стало нормою в країнах з розвинутою економікою. В Україні ринок страхування також розвивається доволі динамічно. Дослідженню теорії фінансових ризиків, питанням страхування фінансово-кредитних ризиків присвятили свої праці такі зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, як: І. Бланк, Т. Вейган, Н. Внукова, К. Воблій, А. Гвозденко, В. Глущенко, М. Клапків, С. Осадець, Ж. Перар, Д. Фарни, Л. Хорін, Я. Шумелда та ряд інших.

Багато підприємств, особливо корпорації, вже впроваджують системи ризику-менеджменту з метою розробки і використання найбільш доцільних заходів мінімізації рівня фінансових ризиків. Однак застосування таких заходів носить епізодичний характер, що приводить до їхньої низької ефективності; єдине системне й комплексне розуміння та застосування системи ризику-менеджменту відсутнє.

Страхування є одним з основних заходів покриття ризиків, який використовується підприємствами. Це часто тягне за собою значний відтік фінансових ресурсів та призводить до зловживань із боку страховиків. У випадку ж настання ризиків суми страхових виплат можуть виявитися недостатніми. Окреслені проблеми особливо загострюються в даний час, коли в країні спостерігається динамічний резонансне розгортання кризових явищ, які обумовлюють надзвичайно високі темпи інфляції, знецінення національної валюти, залежність від зовнішнього фінансування та низку інших пов'язаних чинників, що надзвичайно підвищують рівень фінансових ризиків для підприємств. Тому подальше опрацювання методики страхування з огляду на умови, що склалися, розробка й запровадження інших заходів, які дозволять знизити рівень ризиків та підвищити ефективність діяльності підприємств в умовах, що сформувалися, є необхідними і актуальними.

Постановка завдання. Метою статті є опрацювання методології управління фінансовими ризиками на підприємстві, що передбачає виявлення, аналіз та розробку методів мінімізації можливих ризиків; а також оцінка

перспектив та виділення особливостей страхування як одного з методів покриття фінансових ризиків.

Методологія. Дослідження проводилося на основі загальнонаукової методології, що передбачає системний підхід до вирішення проблеми. При дослідженні перспектив управління фінансовими ризиками використано методи економічного, логічного та причинно-наслідкового аналізу. Теоретичною базою стали положення та висновки, що містяться в наукових працях вітчизняних і зарубіжних економістів. Інформаційну базу дослідження склали літературні та інші інформаційні джерела за даною темою.

Результати дослідження. У науковій літературі немає чіткості та однозначності в трактуванні сутності фінансових ризиків та виявленні їх місця у системі господарської діяльності підприємства. Деякі фахівці розглядають фінансові ризики як окремий вид ризиків підприємства [1]. Інші економісти вважають, що ці ризики входять до складу інших ризиків - ринкового, інвестиційного тощо [2]. Найбільш розповсюдженим є визначення фінансового ризику як ризику, що виникає при здійсненні фінансового підприємництва чи фінансових угод, виходячи з того, що у фінансовому підприємстві в ролі товару виступають або валюта, або цінні папери, або кошти [3]. Фінансовий ризик охоплює такі основні види ризиків як валютний, кредитний та інвестиційний.

Ризик присутній в усіх видах діяльності, сферах та на всіх рівнях економіки (світовому, державному, на рівні підприємств). Наявність ризику не є перевагою або недоліком. Навпаки, без визначення ризику неможливо динамічне та ефективне функціонування суб'єкта господарювання. Будь-який ризик має не тільки негативний, але й позитивний аспекти. Тому ризик-менеджмент повинен передбачати не лише захист від небезпек, які виникають внаслідок змін в економічному середовищі й загрожують діяльності підприємства, але й використання можливостей, які відкриваються в результаті таких змін. Для більш детального аналізу природи фінансових ризиків і розуміння їх сутності нами було проведено причинно-наслідковий аналіз видів ризиків (табл. 1). Це дозволяє оцінити ступінь та напрямки впливу ризиків на діяльність підприємства.

Серед основних фінансових ризиків, з якими найчастіше стикаються в своїй діяльності вітчизняні підприємства, фахівці виділяють наступні [5]:

1. Ризик несплати або прострочення оплати відпущеного товару споживачем.
2. Ризик невиконання або несвоєчасного виконання фінансових зобов'язань кредитними організаціями-партнерами - банками, інвестиційними компаніями, співінвесторами тощо.
3. Ризики, пов'язані з державною політикою і прийняттям «непередбачуваних» нормативно-законодавчих актів.
4. Ризики, пов'язані зі зміною курсу національної валюти по відношенню до ключових вільноконвертованих валют.

Таблиця 1

Характеристика видів фінансових ризиків

<i>Види ризиків</i>	<i>Причини ризиків</i>	<i>Наслідки ризиків</i>
Ризик неефективності структури капіталу	Значна частина у структурі капіталу короткострокових позик, розміщення акцій на фондовому ринку за ціною, нижче запланованої, знецінення амортизаційного фонду, відмова банку видати короткостроковий кредит	Найнебезпечніший, виникає загроза банкрутства
Ризик зниження ліквідності підприємства	Помилки при складанні бюджету руху грошових коштів, зростання обсягу простроченої дебіторської заборгованості, неможливість отримати короткостроковий кредит для погашення касових розривів	Призводить до розбалансованості позитивних і негативних грошових потоків підприємства в часі
Кредитний ризик	Несвоєчасна оплата покупцем отриманих товарів, неплатоспроможність покупця, яка пов'язана з втратою частини його бізнесу, зростання обсягів дебіторської заборгованості	Перевищення розрахованого бюджету
Податковий ризик	Введення нових податків і зборів, збільшення ставок, зміна термінів і умов сплати податків, скасування податкових пільг, сплата штрафів за порушення податкового законодавства	Зменшення прибутку, зниження інвестиційної привабливості, втрата фінансової стійкості
Інвестиційний ризик	Втрата інвестиційної привабливості проекту через зміни ситуації на ринку, несвоєчасне фінансування інвестиційного проекту та його підготовки, зниження вартості цінних паперів, що належать підприємству	Можливість втрати капіталу підприємства, включається до групи найнебезпечніших фінансових ризиків
Інфляційний ризик	Зменшення купівельної спроможності грошей	Знецінення реальної вартості капіталу
Процентний ризик	Зміна кон'юнктури фінансового ринку під впливом державного регулювання, зміна пропорцій вільних грошових ресурсів	Емісійна діяльність, короткострокові фінансові вкладення
Валютний ризик	Непередбачена зміна курсу валют, частота зміни попиту та пропозиції на ту чи іншу валюту	Недоотримання передбачених доходів у разі безпосереднього впливу зміни курсу іноземної валюти

Джерело: [4]

Процес управління фінансовими ризиками на підприємстві передбачає одержання необхідних для прийняття рішень даних про джерела та рівень ризиків, оцінку потенційних збитків, з одного боку, та витрат на прийняття протиризикових заходів, з іншого боку, та на цій основі вибір відповідних методів управління. Більш докладно процес управління схематично

представлений на рис.1.

Рис. 1. Процес управління фінансовими ризиками

Джерело: складено автором на основі [6]

Залежно від величини можливих фінансових втрат, виділяють чотири основні зони фінансового ризику: безризикова зона, зони допустимого ризику, критичного і катастрофічного ризику. Виділення окремих зон фінансового ризику, залежно від суми очікуваних втрат і чинників, які їх зумовлюють, має бути основою формування системи управління фінансовими ризиками підприємства. Оскільки підприємство практично не може впливати на зовнішні чинники, що викликають виникнення фінансових ризиків, то основну увагу необхідно приділяти внутрішнім способам їх нейтралізації ризиків. До таких способів належать: страхування, розподіл ризику, диверсифікація, хеджування, лімітування, концентрація, уникнення ризику та інші методи [6].

Як ми зазначали, страхування фінансових ризиків в наш час є одним з основних розповсюджених методів їх покриття, що практично використовуються підприємствами, оскільки має ряд переваг. Зокрема, він є відносно простим, зрозумілим для менеджерів, не потребує організаційних перетворень на підприємстві, добре опрацьованим на ринку, має широке інфраструктурне забезпечення, може використовуватись вибірково і несистематично. Однак за допомогою страхування можливе покриття далеко не всіх видів ризику - воно застосовується тоді, коли ризики є стандартними, тобто їх можна підрахувати й змодельювати. Комплексний страховий захист є відносно дорогим і тому нечасто використовується. У тому випадку, якщо в підприємство не використовує комплексний страховий захист, страхують ризики (з числа тих, що підлягають страхуванню), настання яких може спричинити найбільші збитки. При цьому необхідно звертати увагу на наступне:

1. Страховий випадок повинен бути верифікованим, тобто таким, який можна підтвердити та описати - лише тоді можна визначити розмір виплат для компенсації збитку.
2. Необхідно враховувати, що при настанні страхового випадку страхувальник може запросити додаткові дані в правоохоронних органів, банків, інших компетентних організацій, або самостійно виявити причини настання цього випадку.
3. Застрахований не повинен мати можливості впливу на причину настання страхового випадку.
4. Страхування ніколи не покриває всі збитки, особливо викликані курсовими коливаннями, які сьогодні в умовах високої інфляції, є найбільш розповсюдженими і загрозливими.

Враховуючи вищевикладене, найбільше розповсюдження отримали такі види страхування фінансових ризиків [7]:

- страхування недоотримання або втрат доходу;
- страхування на випадок зниження обумовленого рівня рентабельності;

- страхування ризику засновника;
- страхування біржових ризиків;
- страхування валютних ризиків.

Страховий ринок України складає менше одного відсотку ВВП, що явно недостатньо для країни, що взяла курс на євроінтеграцію. Разом з тим, він виконує ряд соціально значущих суспільних завдань і має великий потенціал розвитку. Нині повній реалізації цього потенціалу перешкоджають наступні причини: відсутність цілісної державної програми розвитку страхового ринку, що не дає можливості визначити стратегічні завдання і виробити єдиний підхід до їх вирішення; фактична відсутність на ринку нових масових видів страхування; жорстка зарегульованість страхового ринку, з одного боку, та можливість двоякого тлумачення вимог і положень законодавства, з іншого; низька капіталізація компаній, відсутність або недостатність високоліквідних активів; демпінг і недобросовісна конкуренція за відсутності відповідальності за їх застосування; надмірна бюрократизованість і зарегульованість багатьох процедур, відсутність механізмів швидкого реагування на ситуацію на ринку. Для підвищення ефективності страхового ринку необхідна його реструктуризація, яка повинна включати наступні елементи [8]:

- створення повноцінного високопрофесійного регулятора із законодавчим визначенням механізмів його впливу на ринок з урахуванням інтересів усіх учасників;
- посилення контролю над капіталізацією і платоспроможністю страхових компаній, підвищення вимог до якості їх активів;
- встановлення жорсткого контролю над безумовним і своєчасним виконання страховиками своїх зобов'язань перед клієнтами;
- введення ефективного механізму протидії демпінгу та недобросовісної конкуренції;
- очищення ринку від неплатоспроможних і недокапіталізованих компаній;
- створення механізму контролю над діяльністю інституту страхових посередників;

Такі заходи відповідають в першу чергу покликані захищати інтереси споживачів страхових фінансових послуг.

Висновки. Страхування є перспективним методом покриття фінансових ризиків підприємств в умовах різкого коливання курсу, знецінення національної валюти та зростання відсоткових ставок. Однак не зважаючи на переваги страхування, з огляду на наявність вищевикладених проблем і враховуючи те, що цей метод є відносно дорогим для постійного використання, особливо в умовах, що склалися зараз, підприємства повинні вживати і інших додаткових заходів покриття або мінімізації фінансових ризиків, що забезпечать оптимізацію їх фінансових потоків. З іншого боку, даний вид страхування потребує вдосконалення його нормативно-законодавчого забезпечення на рівні держави. З цією метою економістам необхідно однозначно визначити сутність і види фінансових ризиків, здійснити їх чітку класифікацію, а також розробити

відповідні методики розрахунку страхових тарифів.

Література:

1. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия [Текст] / И.А. Бланк. К.: Изд-во «Ольга», Ника-Центр, 2004. 720 с.
2. Горбач Л.М. Страхова справа [Текст]: навч. посіб. 2-е вид., випр. / Л.М. Горбач. К.: Вид-во «Кондор», 2003. 252 с.
3. Дзегерук О.В. Проблемні аспекти страхування фінансово-кредитних ризиків в Україні [Електронний ресурс] / О.В. Дзегерук // Наука і життя: матеріали наук. конференції, 23-25 травня 2013 року. Режим доступу: <http://int-konf.org/konf052013/341-dzhegeruk-o-v-problemn-aspekti-strahuvannya-fnansovo-kreditnih-rizikv-v-ukrayin.html>.
4. Саблина Н.В. Управление финансовыми рисками предприятия [Текст] / Н.В. Саблина, В.А. Захарова // Бизнес Информ. 2011. №2(1). С. 143-146.
5. Кметик Л.М. Страхування фінансово-кредитних ризиків [Електронний ресурс] / Л.М. Кметик, В.Ю. Подчесова // Актив: Учебный портал. Режим доступа: http://kvalifikacia.com.ua/index.php?option=com_educ&educTask=educDetails&catid=44&educId=11&Itemid=242&qnum=2.
6. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент [Текст]: навч. посіб. 2-е вид., перероб. і доп. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. К.: Вид-во «Знання», 2005. 485 с.
7. Страхування фінансових ризиків [Електронний ресурс]: матеріал з Вікіпедії // Вікіпедія: Вільна енциклопедія. Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Страхування_фінансових_ризиків (назва з екрану).
8. Филонюк А. Ф. Для повышения эффективности страхового рынка Украины необходима его реструктуризация / А.Ф. Филонюк // Фориншурер: страхование [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/15/01/27/4707>.